

ДИСКУРС НАУКОВЦІВ І ПРАКТИКІВ

Оксана БОДНАР,
доктор педагогічних наук

Йдеться про зміну вектора управлінської парадигми у форматі модернізації шкільної освіти. Сутність проблематики образно і водночас виразно розкриває давнє китайське прислів'я: "Той, хто почув вітер змін, має будувати щит від вітру, а вітряк". Щоб використати невичерпну силу стихії. Цей принцип зберігається і в освітній сфері, особливо у такому важливому її секторі, як управління педагогічними процесами у їх навчальному та виховному аспектах. Освітянин, тим більше керівник навчального закладу, не може уникати об'єктивних змін чи ігнорувати інноваційні тенденції, які закономірно виникають на ґрунті раціонального засвоєння та використання традицій і проектується на вимоги і потреби завтрашнього соціуму.

Ефективне управління навчальним закладом насамперед вимагає наявності в керівника уміння прогнозувати майбутній стан навчально-виховного процесу, що ґрунтується на його здатності до системного аналізу проблем сьогодення. Наступні необхідні передумови — вивчення, підбір і запровадження інновацій, що відповідають обраній стратегії розвитку і сприятимуть досягненню передбачуваних (очікуваних, прогнозованих) результатів і наслідків управлінського рішення. Тільки таке управління забезпечить модернізацію освіти, тобто дозволить змінити структуру освітнясько-управлінських процесів і перейти в режим неперервності та наступності в управлінні

прийняттям, організацією виконання, контролем і аналізом ефективності педагогічних завдань.

Сучасна модернізація освіти має першочерговою метою забезпечення продуктивності знання шляхом максимального розвантаження змісту освіти: серед навчальних предметів акцент зміщується у площину фундаменталь-

ЗМІНА ВЕКТОРА УПРАВЛІННЯ

них дисциплін, які формують стійкий світогляд і життєву здатність людини до аналітичного засвоєння й ефективного практичного застосування інформації про природне і суспільне середовище. У цьому процесі важливе значення має дотримання принципу людиноцентризму, без якого неможливо прищепити молодому поколінню вміння цінувати в людині людське, навчити любити людей і жити з ним в злагоді.

Модернізація освіти вимагає та обумовлює основні цілі реформування управлінського процесу. Насамперед, сучасний педагогічний процес потребує простого, гнучкого, ефективного та конкурентоспроможного механізму управління, здатного адаптуватися до умов, потреб і вимог політичного, соціально-економічного і духовно-культурного середовища нинішнього суспільства з його невпинною динамікою та різновекторними суперечностями і багатоплановими проблемами. Одна з актуальних цілей реформування управління — подолання кризи управління через усунення наявного антагонізму між суб'єктом та об'єктом управління, а це, у свою чергу, вимагає впровадження активної філософії управління і праці. Актуалізується завдання спрямування системи управління у напрямі духовно-творчого саморозвитку і самоорганізації колективу через розвиток його корпоративної культури, націленої на всесторонній зв'язок з полікультурним середовищем.

Закономірно, що нові цілі та завдання, що постають перед системою управління у процесі модернізації освіти, вимагають зміни управлінської парадигми. У цьому контексті, якщо парадигма взагалі — це вихідна концептуальна схема постановки проблем і підбір методів їх дослідження та вирішення, то управлінська парадигма — це загальноприйнята модель підходів до прийняття та реалізації рішень щодо виконання завдань різного типу, в тому числі тих, які суперечать стандартним ситуаціям. Саме останній фактор формує нові месиджі управління, які дають змогу приймати нестандартні управлінські рішення щодо нестандартних станів об'єктів управління.

Удосконалення системи управління тісно пов'язане із розширенням автономії навчального закладу, яка передбачає підвищення ступеня свободи усіх суб'єктів управління і можлива лише з переходом від розподільного і директивного до регулюючого управління із застосуванням його громадських і самоврядних форм. При таких змінах обов'язковими стають заміна контролю наглядом і перехід від позиції користувача до позиції творця системи управління. А це забезпечить подолання синдрому "покарання ініціативи", що при діючій парадигмі управління сприймається як порушення стандарту або вихід за норму, а за новою парадигмою буде кваліфікуватись як твор-

чий підхід до вирішення завдань чи виконання службових обов'язків.

Для колишньої системи управління освітою характерні режим функціонування, традиційне планування і репродуктивна парадигма навчання, а для нової — режим розвитку, інноваційна модель планування та особистісно зорієнтована парадигма навчання. Стара система орієнтувалась на знання, вміння і навички учня та ситуативне навчання педагогів задля атестації, а нова — на компетентність і розвинутого учня та на самоосвіту педагогів задля самовдосконалення й іміджу. У підсумку, традиційне управління залишається індивідуально-ієрархічним, яке оцінює відхилення від норми як проблему, а модернізоване стає інноваційно-горизонтальним і оцінює як проблему відсутність змін.

Зміна вектора управління як перехід до нової управлінської парадигми приводить до змін у структурі управлінських функцій: планування стає програмно-цільовим, проектним, а організація діяльності навчального закладу опирається на принцип гнучкості й оптимізації, самоорганізацію та само менеджмент; традиційний контроль замінюється технологічним (моніторинговим, експертним, діагностичним); коригування набуває оперативного моніторингового характеру, а прийняття рішень здійснюється лише на основі прогностичного аналізу проблем. Модернізуються методи управління освітою: замість традиційних організаційно-педагогічних, соціально-психологічних і економічних застосовуються інноваційно-детермінований, програмно-цільовий, ціннісно-орієнтований.

Формується певна ієрархія функцій управління навчальним закладом: все розпочинається з моніторингу й аналізу стану педагогічного процесу; на основі такого аналізу здійснюється прогноз розвитку, визначаються цілі, якими окреслюються параметри і напрями планування; проводиться розподіл функцій (обов'язків) по виконанню визначених завдань і обираються форми та методи стимулювання виконавської діяльності; у процесі виконання завдань здійснюється нагляд, оперативне управління і внесення коректив у разі потреби. Завершальний момент — аналіз досягнутого, висновки і перехід до прогнозування наступного етапу розвитку.

Олександр БЕЗНОСЮК
кандидат педагогічних наук

Процес європейської інтеграції дедалі помітніше впливає на всі сфери життя суспільства, в тому числі і на освітню галузь на всіх її рівнях. Україна чітко визначила орієнтири входження національної системи освіти в науковий та освітній простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності у контексті європейських вимог, наполегливо працює над реалізацією заходів практичного приєднання до Болонського процесу.

Визначальною категорією сучасної вищої освіти стає її якість, причому не в традиційному, вузькому значенні, а в більш широкому змістовому аспекті: якість освіти полягає у переході від здатності студента нагромаджувати масив інформації до формування його вміння навчатися самостійно, творчо мислити, продукувати нові ідеї та знання, приймати науково обґрунтовані рішення, а також до оволодіння навиками конструктивної діяльності.

Основним завданням вищої школи залишається забезпечення можливості отримувати вищу освіту протягом усього життя. За характером сучасна вища освіта має бути якісною, тобто здійснювати підготовку фахівця, здатного забезпечувати свій розвиток і потреби, а також потреби суспільства. Можливість здобути вищу освіту незалежно від місця проживання, соціального статусу й інших факторів вказує на її доступність. Надання можливості навчатися упродовж всього життя робить вищу освіту безперервною. Інноваційною вона стає завдяки підготовці фахівців, здатних до новаторства, спроможних приймати правильні й ефективні рішення у складних ситуаціях. Здатність передбачати і задовольняти майбутні потреби суспільства вказує на випереджальний характер освіти. Адаптивна освіта стає за умови своєчасного реагування на запити і потреби особистості та соціуму. Формуючи цілісну систему знань про світ, вища освіта виростає до фундаментальної. Прийняття рішень на основі пріоритету етичних і екологічних принципів над суто економічними забезпечує її гуманність. Формування нової системи відносин між студентами і викладачами презентує її як партнерську. Створення єдиного ланцюга навчання від школи до післядипломної освіти вказує, що вона є такою, котра впливає на розвиток до дипломної і післядипломної підготовки. Формування єдиних вимог до рівня підготовки в рамках єдиного світового освітнього простору підкреслює її глобалізований характер. Її нерозривний зв'язок із вихованням підтверджується здійсненням процесу вихован-

ЯКІСТЬ ОСВІТИ: СТРАТЕГІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ня особистості, гідного члена суспільства, громадянина і патріота.

Сучасна вища освіта спрямована на постійне самовдосконалення, що забезпечується цілеспрямованими пошуками й апробацією нових методів досягнення поставлених цілей. Вона базується на сучасних інформаційних і комунікаційних технологіях, за допомогою яких запроваджує системи

дистанційного і групових форм навчання, стимулює використання електронних підручників, використовує можливості мережі Інтернет. Таким чином, сучасна вища освіта володіє такою сукупністю фундаментальних ознак: вплив на розвиток до дипломної та післядипломної освіти, спрямованість на постійне самовдосконалення, використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій.

Фундаментальні характеристики сучасної вищої освіти визначають основний зміст принципу загального управління якістю діяльності вищого навчального закладу. Основна мета управління якістю — це висока якість підготовки фахівців, що забезпечується якістю ключових процесів у ВНЗ. У цьому — не тавтологія, а наголос на суті проблематики. Доступність вищої освіти з'являється там, де задовольняються потреби у вищій освіті всіх бажаючих і здатних навчатися. Безперервність гарантується створенням умов для надання можливостей здобувати безперервну вищу освіту в одному ВНЗ від абітурієнта до випускника. Використання науково обґрунтованих методів

на основі інструментів статистичного аналізу необхідне для забезпечення інноваційності вищої освіти. прогнозуючи потреби й очікування особистості та суспільства, вища освіта здобуває рису випередження. Забезпечуючи зворотній зв'язок зі споживачами освітнього виробництва, вища освіта стає адаптивною. Поліпшуючи навчальний процес через формування міждисциплінарних планів і програм, вища освіта підтверджує свої фундаментальні якості. Гуманістичною вона стає через забезпечення тісного зв'язку із системою екологічного менеджменту і корпоративної відповідальності перед суспільством. Застосування нових методів навчання з використанням методології формування команд вказує на її партнерський характер.

Формуючи узгоджені і взаємопов'язані плани та програми підготовки фахівців як цілісної системи, вища школа впливає на розвиток до дипломної та післядипломної освіти. Використання універсальних критеріїв загального управління якістю, міжнародних стандартів і критеріїв-моделей ділової досконалості з урахуванням специфіки ВНЗ відносять вищу освіту до глобалізованої системи науково-освітніх послуг, до світового науково-освітнього ринку. Виховна робота у ВНЗ має спрямовуватися на стимулювання саморозвитку й удосконалення. Водночас сам ВНЗ поліпшує рівень підготовки, ефективність ключових процесів діяльності та вдосконалює систему управління якістю. В цьому ж напрямі використовуються інформаційні технології для збору й аналізу даних щодо системи якості для створення систем управління документами, базами даних і базами знань.

Провідні університети світу основними чинниками успіху вважають такі фактори: навчання у сфері якості, залученість персоналу й організацію командної роботи, орієнтацію на задоволення потреб споживача освітніх послуг, управління процесами і проектуванням, стратегічне планування. При такому підході, тобто при дотримання згаданих пріоритетів, акценти в системі контролю якості зміщуються з контролю результату на контроль ключових процесів, які забезпечують якісний результат. Враховуючи статистику, за якою студент ВНЗ упродовж свого навчання складає 150 екзаменів і заліків, заслуговує уваги система управління якістю ключових процесів ВНЗ, яка передбачає суттєве зменшення обсягів і послаблення пресингу тотального контролю. Таким чином, контроль та управління якістю вдосконалюються паралельно із демократизацією навчального процесу у ВНЗ.